

ХРОНІКА ТА ІНФОРМАЦІЯ

Г. Д. КАЗЬМИРЧУК (Київ), О. В. ЛЯПІНА (Київ)

Міжнародна ювілейна науково-теоретична конференція, присвячена 175-й річниці від початку виступу декабристів

20 грудня 2000 р. учені Інституту історії України НАНУ, Київського національного університету ім. Т. Шевченка й представники ряду інших наукових установ і вищих учбових закладів України та Росії зібралися на шості “Декабристські читання” — Міжнародну ювілейну науково-теоретичну конференцію, присвячену 175-й річниці від початку виступу “апостолів правди”. Серед дослідників, які взяли участь у конференції, були як відомі вчені-декабристознавці, так і молоді науковці.

З привітальним словом до учасників конференції звернувся д-р іст. наук, проф., акад. НАНУ, директор Інституту історії України НАНУ *В. А. Смолій*. Він підкреслив, що 175-а річниця виступу декабристів є знаменною для України, оскільки вона — невід’ємна частина її минулого. Деякі вчені вважають цей виступ першою революцією, яка значною мірою вплинула на подальший хід історичних подій в Україні.

Історії декабристського руху у вітчизняній та зарубіжній історіографії присвячено багато наукової й художньої літератури. Однак, незважаючи на те, що в цій проблематиці лишилося ще багато недостатньо висвітлених сторінок, історики почали приділяти їй значно менше уваги. Це пояснюється відсутністю належного фінансування наукових розробок, а також тим, що, відмовившись від застарілих і заідеологізованих оцінок декабристського руху, вчені далеко не завжди змогли взяти на озброєння нові методи і принципи дослідження цієї складної й багатопланової проблеми. Крім того, до декабристських студій нерідко залучаються публіцисти, котрі формують міфи, які ускладнюють роботу науковців. Отже, виникла необхідність узагальнення доробку вітчизняних і зарубіжних учених.

Наприкінці *В. А. Смолій* висловив упевненість у тому, що ювілейна конференція, присвячена 175-річчю виступу декабристів, стане кроком уперед у дослідженні історії їх руху.

Роботу пленарного засідання розпочала доповідь д-ра іст. наук, проф. *Г. Д. Казьмирчука* “Декабристи в Україні: дослідження й перспективи вивчення”, в якій було накреслено основні напрями студіювання цієї проблеми.

З цікавою доповіддю “Приєднання Товариства об’єднаних слов’ян до Південного товариства (до питання про методи “партійного будівництва” декабристів)” виступила канд. іст. наук, доц. Російського державного гуманітарного університету *О. М. Киянська*.

Змістовною була й доповідь д-ра іст. наук, чл.-кор. НАНУ, проф. *О. П. Ресни* “Погляди членів таємних товариств на принципи взаємин між народами й державами”. Він, зокрема, зазначив, що в програмному документі — “Правилах” — Товариства об’єднаних слов’ян передбачалося

скасувати монархічні режими в усіх країнах, знищити кріпацтво і станові привілеї. Демократичні переконання членів товариства тісно перепліталися з російським патріотизмом, слов'янською єдністю, із співчуттям ідеї національного визволення. Однак Україні місця в майбутньому федеративному союзі слов'янських народів не знайшлося.

Далі, підкреслив доповідач, пішов у національному питанні М. Муравйов — автор “Конституції” — програмного документа Північного товариства. Хоча про незалежність України в ньому не йшлося, однак у майбутній федерації передбачалося створення Української й Чорноморської “держав”. Більш консервативними, відзначив учений, виглядали підходи до національного питання керівників Південного товариства, зокрема П. Пестеля, який підготував ґрунтовну програму перебудови Росії на нових засадах — “Руську Правду”. Однак він обстоював думку про шкідливість федеративного устрою країни та необхідність суворой централізації держави, проголошував останню “єдиною і нероздільною”. Запропонований П. Пестелем територіально-адміністративний поділ розчленував українські землі між різними “уділами”, “областями”, “повітами”, “округами”. Українська територія мала ввійти частинами до Вершинної, Чорноморської, Української областей, а також Донського й Аральського уділів.

Доповіді аспіранта Київського національного університету ім. Т. Шевченка *О. В. Вербового*, київської дослідниці генеалогії декабристів *Л. О. Бойченко* були насичені новим фактичним матеріалом і дали поштовх по-іншому оцінити події 1825—1826 рр. та їх наслідки.

Повідомлення Т. Л. К а в е ц ь к о ї про пам'ятні місця декабристів у Києві — Нікольський монастир й Аскольдову могилу — стало підсумком багаторічних досліджень цих питань авторкою.

Ще однією пам'яткою, пов'язаною з перебуванням декабристів у Києві, є Київська фортеця. Ґрунтуючись на вивченні архівних документів, ст. наук. співроб. Інституту історії України НАНУ *О. Ф. Овсієнко* зазначив, що керівники виступу Чернігівського полку С. Муравйов-Апостол і М. Бестужев-Рюмін планували захопити Київ та Київську військову фортецю і створити тут головний форпост для подальшого розвитку повстання. Однак цим планам через ряд причин не судилося збутися. Внаслідок розправи вірних Миколі І військових частин над чернігівськими повстанцями було заарештовано багато солдатів, унтер-офіцерів і п'ятеро офіцерів. Останні після суду над ними та церемонії громадянської страти стали першими політичними в'язнями “київського Шліссельбурга” і провели там два тижні, заковані у “залізо”.

Логічним продовженням цих розповідей став виступ М. Є. Ш у т о г о — директора середньої школи с. Вороньки. Зупинившись на тому, що це село — єдине місце, де поховані декабристи в Україні, доповідач подав історичну довідку про родини С.Г. і М.М. Волконських та О. В. Поджіо, їх життя після повернення з Сибіру, громадську діяльність.

Доповідь *Н. М. Жаркевич* — канд. іст. наук, доц. Ніжинського педагогічного університету — стала спробою узагальнити сучасні підходи до вивчення декабристознавства. Віддавши належне доробку радянських дослідників, Н. М. Жаркевич наголосила на існуванні нових підходів до вивчення творчості декабристів.

Своєрідним доповненням до поставлених проблем був виступ канд. іст. наук, ст. наук. співроб. Інституту історії України НАНУ П. У с е н к а “Греки у декабристській когорті: Булгарі, Драгоманов, Мазган, Капністи (до питання про феномен декабризму в Україні)”. Він підкреслив, що в Україні коло “перших російських благовістителів свободи” поповни-

ли представники різних національностей, у тому числі й греки. Так, у 1824 р. до Товариства об'єднаних слов'ян вступив юнкер Полтавського полку Я. Драгоманов. До цієї ж організації з 1825 р. належав і П. Мазган. А до Південного товариства 1825 р. був прийнятий М. Булгарі. Всі вони походили з дворян грецької нації. У таких представників української шляхти, як члени Союзу благоденства Семен та Олекса Капністи, також простежуються грецькі корені. Не випадково з їхнього середовища передано своєрідну духовну естафету діячам українського національного відродження — М. Драгоманову, Л. Українці, Т. Шевченку. Автор слушно зауважив про поєднання на теренах України у перших десятиліттях XIX ст. українського й грецького визвольних рухів і подав біографічні довідки про ряд членів декабристських організацій — греків за походженням.

Повідомлення *М. Ф. Хрещика*, вчителя київської середньої школи № 287 “Українське козацтво в творчості декабриста В. Д. Сухорукова” стосувалося маловідомих фактів з життя автора “Описания земли Войска Донского”.

Жваве обговорення викликав виступ Л. А. К а з а к е в и ч а — активного члена “Пушкінського товариства” (м. Київ). Він переконаний, що пріоритетним напрямком сучасного декабристознавства має стати вивчення світогляду “апостолів правди”, переоцінка попередніх надбань у цій галузі.

Порівняно новим напрямком сучасного вивчення руху “споборників святої волі” є вивчення декабристознавчих шкіл України кінця XIX — початку XX ст. У цьому руслі було виголошено доповідь *Ю. Латиша* — студента Київського національного університету ім. Т. Шевченка — “Зародження української декабристознавчої школи”. Ще одним осередком декабристознавства у Києві було Історичне товариство Нестора-літописця, котре стало предметом виступу *Л. В. Губицького* — аспіранта Київського національного університету ім. Т. Шевченка. 20—30-ті рр. були періодом становлення українського радянського декабристознавства. Це й стало темою виступу аспірантки Київського національного університету ім. Т. Шевченка *О. В. Ляпіної*.

Літературних і психологічних аспектів вивчення руху “апостолів правди” торкнулися *Г. Улюра* — аспірантка Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАНУ, *М. Дмитрієва* — студентка Чернігівського педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка й *М. Казьмирчук* — студентка Київського національного університету ім. Т. Шевченка.

С. В. Петровська — вчителька історії Кловського ліцею м. Києва — зробила своєрідний підсумок декабристських свят, котрі протягом 25 років проводила серед учнів.

Всі доповіді викликали велике зацікавлення. Вони стали темами дискусій, які відбувалися не лише під час засідань, а й у кулуарах конференції. Наприкінці роботи конференції один з її організаторів — О. П. Реєнт — висловив щире подяку всім, хто взяв участь у роботі науково-теоретичної конференції, та висловив сподівання щодо продовження традиції декабристознавчих читань наступного року під егідою Інституту історії України НАНУ і Київського національного університету ім. Т. Шевченка.

Пропозиції, схвалені всіма учасниками шостих декабристознавчих читань, виголосив проф. *Г. Д. Казьмирчук*:

— Звернутися до міського голови з проханням повернути меморіальну дошку, присвячену декабристам, загублену під час реконструкції Контрактового будинку.

— Просити міського голову допомогти створити й встановити пам'ятний знак або меморіальну дошку на Аскольдовій могилі, де часто бували декабристи.

- Учасники конференції прохають керівництво Інституту історії України НАНУ опублікувати матеріали конференції окремим збірником.
- Створити координаційну раду в Україні з вивчення питань руху декабристів.